

2020. január 13–19.

Mértékadó

Kultúra • Tv- és rádióműsor

**Kontsek Ildikó
az Agnus Dei kiállításról**

**Hetvenéves múlt
a Somogy Táncegyüttes**

**A Star wars vége:
Skywalker kora**

Fotó: Merényi Zita

A lelkek és a tárgyak gazdagsága

Beszélgetés Kontsek Ildikóval az Agnus Dei kiállításon

Az esztergomi Keresztény Múzeum igazgatójával, Kontsek Ildikóval a Pesti Vigadóban találkoztunk, ahol éppen tárlatvezetést tartott az érdeklődő közönségnek az Agnus Dei (Az Oltáriszentség tisztelete Magyarországon) című kiállításon. A tárlat október 29-ei megnyitójáról tudósítottunk, idéztünk az ott elhangzott beszélgetésekből. Most kicsit mélyebbre ásunk az Eucharisztia témakörével kapcsolatos műtárgyak világában. A múzeum igazgatójával, aki a kiállítás egyik kurátora is, a tárlatvezetés után a teljesség igénye nélkül beszélgettünk a látottakról, kiemelve a fontosnak tartott, érdekes és értékes festményeket, monstranciákat, miseruhákat, népművészeti alkotásokat.

Ez a nem éppen szokványos témát felölelő kiállítás nyilván hosszas előkészítést igényelt. Hogyan indult el a szervezőmunka a körvonalazódó koncepció mentén?

– Terveink szerint korántsem csak egy gyűjteményből akartunk válogatni. Nyilván az esztergomi Keresztény Múzeumból is választottunk képeket, a képzőművészeti anyag jó része innen származik. Liturgikus tárgyakat azonban Magyarország nagyon

Molnár József: Reggeli áhítat (1876)

sok egyházi gyűjteményében őriznek, ezért kifejezett szándékunk volt, hogy minél többet bemutassunk ezek közül is. A válogatás során bizonyos helyekről középkori tárgyakat kértünk, más gyűjteményből több barokk alkotás érkezett, aszerint, hogy mi az egyes múzeumok erőssége. Ahol volt néhány különleges art deco tárgy, mint például a piarista gyűjteményben, onnan azokat hoztuk el. A nagy tárgyismeretet igénylő munkát Rákossy Anna végezte, aki kifejezetten liturgikus ötvöstárgyakkal és textíliákkal foglalkozik, ez a szakterülete. Országszerte bejárta az egyházi gyűjteményeket, és mindenütt felmérte, mik azok a tárgyak, amelyek szóba kerülhetnek a témánk kapcsán. Először listát készítettünk, azután megvitattuk, hogy mit tudnánk ténylegesen bemutatni, s így lassanként összeállt az ideális válogatás, vagyis a kiállítás anyaga és forgatókönyve. Szerettük volna, hogy minden jelentős művészettörténeti korszak, hazai műhely képviselve legyen a tárlaton, s egyúttal célunk volt, hogy ráirányítsuk a figyelmet az egyházmegyei intézményekre.

Ha jól körülnéznünk a kiállításon, olyan tárgyakat is láthatunk, amelyek eddig még soha nem szerepeltek a nyilvánosság előtt. Akad néhány kuriózumnak számító alkotás is, például egy Maulbertsch-festmény, amely nem szokványos módon ábrázolja az utolsó vacsorát. Mit tudhatunk erről a képről?

– Esztergomban, az állandó kiállításunkon szerepel ez a XVIII. századi olajfestmény. Nagyon sok műalkotást őrzünk a Keresztény Múzeumban. Amikor előveszünk egy-egy témát, mint most Oltáriszentséget, új szempontból tekinthetünk a már megszokott tárgyakra, amelyek így új hangsúlyokat kapnak. Azért is jó egy-egy időszaki kiállítás, mert ilyenkor ezekről tudunk beszélni. Így került most a fókuszba ez a Maulbertsch-kép is, amely az állandó kiállításunkon bizony sokszor elvész a többi műtárgy között. A festmény szereplői, Jézus és az apostolok már elköltötték a vacso-

rát. Láthatóan jóllaktak, elteltek étellel, itallal, és most gesztikulálva beszélgetnek vagy éppen megpihennek. Ez kétségtávol a téma egy sajátos, másutt nem látható ábrázolása.

Ha továbbmegyünk a kiállítóterben, láthatunk egy intimebb megközelítésű olajképet is: Molnár József alkotását a XIX. század második feléből. A hívek a templomban áhítatosan, csendben imádkoznak.

– Ez a kép azért került ide, mert szeretnénk volna bemutatni az ájtatosságot. Fontosnak tartottuk, hogy a hívek ábrázolása is jelenjen meg a kiállítás anyagában. A tárlat rendezése során úgy osztottuk meg a munkát, hogy a kolléganőm gyűjtötte össze az ötvöstárgyakat meg a liturgikus textíliákat, én pedig olyan képi ábrázolásokat válogattam, amelyek illeszkedtek a tematikus egységhez. Persze figyelembe kellett venni azt is, hogy hol van üres falfelület, ahová a tárgyak mellé kívánczik még valami. A *Reggeli áhítat* című képpel az imádságos lelkületet is meg tudtuk mutatni. Az eucharisztikus kongresszusra készülve sokat beszélünk a személyes hitéleti részvételről, az örökimadás jelentőségéről. El kell ismernünk, a kultusz fenntartása szempontjából nem az a legfontosabb, hogy egy-egy templomban milyen kivitelű és milyen értékű liturgikus tárgyakat használnak.

A kiállított alkotások közül a már említett Maulbertsch-festmény mellett kiemelkedik egy Benczúr-kép is, amelyet eddig még nem láthattunk. Mít tudhatunk róla?

– Ez egy új szerzemény, amely az eucharisztikus kongresszusra való készüllet során került előtérbe. Egy magántulajdonostól vásárolta meg az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye, egy évvel ezelőtt. A családi hagyomány szerint a képen Kanter Károly kanonok, hittanár szerepel. Egy, a Magyarok Nagyszonyja előtt imádkozó társaságot láthatunk ezen a furcsa kompozíción. Elöl egy idős asszony áll, őt egy angyal kíséri az oltár felé, ahol a Szűzanya látható, egy mennyei látomásos jelenetben. A kép jobb oldalán hangsúlyosan megjelenik egy papi személy, aki az Oltáriszentséget tartja. A festmény 1920-ban, Kanter halálának évében készült. A szent életű papot megdicsőült állapotban láthatjuk. Az egyik kezében ott a kehely, a másikban pedig az ostyát tartaná, de földöntúli fényben lebeg fölötté. Joggal feltételezhetjük, hogy itt már a mennyei liturgiát végzi. A Budapest apostolának nevezett Kanter Károly boldoggáavatási eljárása elindult ugyan, de idővel megszakadt. Ő volt a Központi Oltáregyesület igazgatója és az Üllői úti Örökimadás-templom alapítója.

A liturgikus ötvöstárgyak között láthatunk egy art deco stílusú, különleges monstranciát is, amely az 1938-as eucharisztikus kongresszus korát idézheti föl.

– Az 1938-as kongresszus nagy monstanciája a pesti Szent István-bazilikában, a kincstár állandó kiállításán szerepel. Ezt a tárgyat majd 2020 nyarától szeretnénk kiállítani. A Vigadó-beli mostani tárlaton szándékoltan nincs szó a korábbi eseményről, mert annak külön tárlatot szentelünk a Múcsarnokban. Az emlékkiállítás egyidejűleg a Múcsarnok termeiben látható lesz a görögkatolikusok történeti kiállítása, és helyet kap az Egyház karitatív tevékenységének bemutatása, illetve a kortárs művészet is. A Vigadóban most kiállított monstancia is az 1938-as kongresszus idejéből való, a 30-as évek hangulatát idézi.

A Pesti Vigadó tárlatán Ozsvári Csaba és Kondor Béla képviseli a modern művészetet.

– Ozsvári a posztmodern historizálás mestere volt. A 2004-ben készült művei jól illeszkednek a kiállításra felvonultatott művészettörténeti sorba. Középkori előképek nyomán készültek, és népvándorlás kori mintakincssel is gazdagon díszítettek. A kiállított Kondor-mű egy tabernákulumajtó, amelyet Cserépvár-aljára készített a mester, 1962-ben, az akkoriban igen újszerű stílusban megépített falusi kápolna számára. A kompozíció érdekessége, hogy egyértelmű eucharisztikus szimbólumokat ábrázol, mégsem nyerte el a helyi közösség tetszését. Egy falusi környezet hagyományos ízlésvilágára akkoriban még egy elismert kortárs művészt sem lehetett ráerőltetni. A kifejezetten újító szándékú alkotásoknak minden korban meg kell találniuk a maguk befogadható közönségét.

A kiállítás érdekes tárgyai közé tartoznak az ostyakészítő eszközök is.

– A szépen megsütött ostyákon jellegzetes szimbólumok láthatók. Az ostyasütés fémeszközei sokáig öntöttvasból készültek. Később már elektromos gépekkel helyettesítették őket, ez napjainkban sincs másképp. A néhány évtizeddel ezelőtt használatos gépek immár muzeális értékkel bírnak, így ezekből is kiállítottunk egyet. Az ostyáknak van templomon kívüli vonatkozásuk is, hiszen karácsony környékén készítettek otthoni, ünnepi fogyasztásra szánt ostyákat is. A készítésükre jogosult kántorok és sekrestyések hordták ki ezeket a falusi házakhoz, hogy a hívek megvásárolhassák, és szenteste a család asztalára tehessék. Persze ezek nem konszekrált ostyák voltak, egyszerűen csak az anyaguknál fogva, illetve a rajtuk lévő szimbólumok révén emlékeztettek az Oltáriszentségre, és kellő áhítattal, hagyományos módon vehették magukhoz őket a hívek. Ez a szép szokás egyes vidékeken a mai napig fennmaradt.

Gyönyörű miseruhák is szerepelnek a kiállításon. Láthatunk egy népies mintájút és egy különlegeset is, ami Prohászka Ottokáré volt.

Új szerzemény Benczúr Gyula Kanter Károly az Oltáriszentséggel című, 1920-ban készült festménye

– A mezőkövesdi Matyó Múzeumból kaptunk kölcsön egy hímzett miseruhát, ami azért érdekes, mert a hívek maguk is készíthettek liturgikus textíliákat a saját templomuknak. A ruháknak persze meg kellett felelniük az egyházi előírásoknak. A legtöbb esetben azonban a kifejezetten liturgikus tárgyak készítésére szakosodott műhelyekből rendelték meg ezeket a templomok számára. Az óbudai Jó Pásztor-nővérek munkái kiemelkedően magas színvonalat képviseltek a XX. század első évtizedeiben. A nővérek zárdatemplomának legszebb ünnepi miseruháját is kiállítottuk, melynek egyik oldalán szép liturgikus szimbólumok is szerepelnek. A Prohászka Ottokár által használt miseruha készítőit nem ismerjük, de egy gyönyörű, art deco stílusú hímzett emlékről van szó, amelyet a székesfehérvári egyházi gyűjtemény őriz.

A Vigadó kiállítótermébe lépve azonnal szembetűnik egy hímzett zászló: egy fémszálakból készített, domborhatású textilalkotás. Nem lehet nem észrevenni.

– Az *Agnus Dei* kiállítás arculatát képviselő zászló ugyancsak Székesfehérvárról származik. Valamikor a XIX. század elején készült. Technikai szempontból bravúros kivitelű darab. Igen rossz állapotban maradt fenn, de sikerült szakszerűen restaurálni. A selyemfelületen megjelenő eucharisztikus motívumok (bárány, szőlőfürtök, búzakalászkok) többsége festett, de az *Agnus Dei* hátán trónoló szentségmutató pazar fémszálak hímzése. A liturgikus tárgyak esetében gyakorta megcsodálhatjuk a felhasznált értékes alapanyagokat, a mesteri módon alkalmazott technikákat. Emellett a szimbolikus díszítmények rajzolata, ikonográfiája is figyelemre méltó lehet. A kiállítás megmutatja az itt-ott még ma is használatban lévő tárgyak sokféleségét az igazán művészi színvonalon megformált daraboktól az egyszerű, kevésbé igényes kivitelű tárgyakig. Érdemes összevetni a kiváló állapotú, restaurált tárgyakat a szerencsére megőrzött, de tisztítást, javítást igénylő darabokkal. Bízunk abban, hogy a múzeumi és különösen a templomi tulajdonosok felismerik az állapotmegóvás fontosságát, és tesznek azért, hogy a szakrális környezet méltó módon tiszta és olykor ragyogó legyen.

(A kiállítás január 19-éig látogatható a Pesti Vigadó VI. emeleti kiállítótermében.)

Mészáros Ákos
Fotó: Merényi Zita

A Kondor Béla által festett tabernákulumajtó a cserépvárjalai templomból

Maulbertsch: Az Utolsó Vacsora

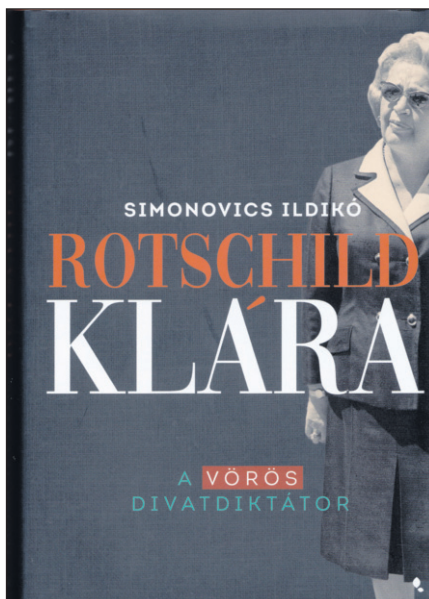
Ozsvári Csaba ötvösművészeti alkotásai

Több mint divat!

Simonovics Ildikó valóságos bravúrt hajtott végre, amikor kezdetben minimális kutatási anyagok birtokában, később pedig egy napról napra gazdagodó történet részleteit tudományos igénnyel és nem mindennapi írói készségekkel ötvözve megírta monográfia értékű, ugyanakkor rendkívül szórakoztató könyvét *Rotschild Kláráról, XX. századi divattörténetünk nagyasszonyáról*. A könyv megjelenésével egy időben, 2019 novemberének derekán kurátora és motorja – vagy inkább lelke – lett a 2020. április 30-áig megtekinthető, azonos tematikájú, de más nevet viselő, *Clara (Divatkirálynő a vasfüggöny mögött)* című kiállításnak. Műve nem egyszerűen divattörténet vagy éppen életregény, mint – hogy csak egy példát mondjak – a *Coco Chanel*-ről megemlékező munkák sora, hanem sokkal több annál. Valamennyi rétegét nem lehet egy könyvismertetés keretei között felsorolni, de azért lássunk néhányat: divattörténet, lélektani epizódok, orvostörténet (lásd Klára asszony öngyilkosságát egy kudarcos fogorbeültetés keltette rákfóbia miatt), történelmi események (a holokausztól a Rákosi-korszakig) s még textiltörténet is...

De ki is volt ez a kivételes tehetségű és a számára oly fontos divatszakmát valóságos vasladyként érvényesítő asszony? 1903 februárjában született, *Rotschild Ábrahám* izraelita szabó és *Spirer Regina* szabónő harmadik gyermekeként. Mondhatnánk úgy is: a szabás-varrás művészi fokú mesterségét az anyatejjel szívta magába. Ugyancsak ezen a pályán működött mostohaanyja, *Weitzner Paulina*, aki egy húsvét előtti hajrában szívinfarktus áldozata lett. Klára azonban nem csupán a családi háttérnek köszönhetette, hogy nagyon korán önálló céget tudott alapítani, hanem egy abszurd komédiába illő véletlennek is. Annak, hogy egy hírhedt, pénzes aranyifjú, bizonyos *Somogyi Pál Károly*, aki több ruha árával tartozott *Rotschild Ábrahám* műhelyének, 1930 szeptemberében összeverte, és így a fiatal hölgy jelentős összegű kártérítést kapott. Ezzel azután példásan gazdálkodott, egészen Budapest ostromának kitöréséig. Addig – felekezeti hovatartozása ellenére – fej fej mellett futott *Zsindelyné Tüdő Klarával*, és számos további arisztokrata hölgy mellett ő öltöztethette az *Edelsheim-Gyulai grófi* család szépségeit, köztük *ifj. Horthy István* feleségét, *Ilonát*, akinek gyönyörű estélyi ruhát tervezett. Férjével, *Glückstahl Pállal* és rokonaival együtt az első zsidótörvény előtt keresztény hitre tértek, és *Wallenberg-útlevelét* is kaptak. A vészorszakban azonban szülei *Auschwitzban* életüket veszítették, férje pedig munkaszolgálatosként halt meg.

A II. világháború után, sokakkal együtt, ő is igyekezett talpra állni. 1947-ben szalonja divatbemutatót tartott a *Lánchíd* újjáépítésének javára. Igaz, egy ideig éles kritikák érték mint a „Párizs–Budapest divattengely” utazó nagykövetét, például 1954-ben, a *Nők Lapja* hasábjain, ahol azért bírálták őt és stábját, mert „elfordultak a dolgozó nőktől.” Ehhez képest alig kilenc évvel később *László Miklós* így írt róla és a Különlegességi Női Divatszalonról, amely csak 1969-től használhatta (diszkréten) a *Clara* feliratot: „Elképesztő nagy örömmel fogadták, bárhová mentünk is, holott nem beszélt nyelveket. Az orrom előtt tolmáccsal vagy valaki segítségével kommunikált, és mindenkinek bemutatkozott: *Rotschild Klára*. Látták, hogy írja a nevét, hiszen odaadta a névjegyet, miközben mondta, hogy ő nem rokona a nagy *Rotschild* bankárcsaládnak.” Ugyanilyen okos taktikai lépést jelentett a külföldi vendégek, káderfelelősök és neves színésznők kávéval, sü-

tíval kínálgatása a próbák alatt, a parádés luxusházibulik kaviárral, libamájjal és márkás italokkal, egy olyan korban, amikor a kenőmájas és a parizer töltötte be a luxus csúcsának szerepét.

A szalon gyakori látogatójának számított *Tito* elnök és az iráni sah felesége is, továbbá a hajlíthatatlanul puritán, divat tekintetében (is) átnevelhetetlen *Kádár Jánosné*, akit csak a protokollszempontok bírtak rá, hogy jellegtelen kosztümjeit ott varrassa. Számos kiváltsága ellenére az állambiztonságiak *Rotschild Klárát*, „a vörös divatdiktátort” sem kímélték, sőt, egyesek szerint öngyilkossága nem csupán fogászati mártíriumának következménye volt. A könyvben külön kitérők vannak *Klára asszony fekete és fehér kutyáiról* vagy éppen *paprikáscsirke-habzsolásáról*. Érdekes, hogy – a már említett *Coco Chanel*-el ellentétben – ő mindennek látszott, csak légiesnek nem.

Szólnunk kell még a nagy ívű krónika végén található, rendkívül változatos szakirodalomról, illetve az időutazásnak beillő képanyagról. Remélhetőleg a könyv olvasói közül sokan magukkal viszik majd ezt a nem mindennapi alapos és szenvedélyes munkát a Nemzeti Múzeum rotundájába és kertészházába, a *Clara*-kiállításra mint okos, hasznos, szórakoztató és a látottak lényegét megvilágító katalógust.

(Simonovics Ildikó: *Rotschild Klára, a vörös divatdiktátor*. Jaffa Kiadó, Budapest 2019)

Petróczi Éva

európaRádió

A református értékadó

94,4 Mhz 102,1 Mhz 90,4 Mhz 100,5 Mhz 100,0 Mhz

Debrecen Mezőkövesd Miskolc Nyíregyháza Sátoraljaújhely

europaradio.hu

EGER 91.8 MHz | MISKOLC 95.1 MHz | TOKAJ 101.8 MHz
SÁTORALJAÚJHELY 90.6 MHz | GYÖNGYÖS 102.2 MHz
ENCS 95.4 MHz | HATVAN 94.0 MHz | TÖRÖKSZENTMIKLÓS 96.4 MHz

SZENT
István
RÁDIÓ

szentistvanradio.hu

Kincsek az almáriumból

Hetvenéves múlt a Somogy Táncegyüttes

Az együttesalapító *Kanyar József* népzenei gyűjtésére *Csikvár József* által koreografált somogyi pásztortáncokkal vette kezdetét a hetvenedik születésnapját ünneplő Somogy Táncegyüttes *Almárium* című műsora a kaposvári Együd Árpád Kulturális Központban. A nemzetközi híré tancos műhely egykori és jelenlegi tagjai hónapok óta lázban égtek, hiszen a régebb óta fiatalok újrapróbálták kedvenc koreográfiáikat, és eközben a szívük egyre hevesebben vert. Nem csak koruk miatt perzselte őket belső tűz; újraélték ifjú-

ságukat, no meg a színpadi jelenlétre jótékonyan ható lámpaláz is úrrá lett rajtuk. A néző ebből az izgalomból semmit nem érzékelt, csak azt, hogy a generációk mindegyikének öröm a tánc. Ezért az autentikus számokat és táncszínházi produkciókat egyaránt felvontató előadás olyan volt, mint egy nagy baráti-családi ölelés.

A novemberben rendezett és három telt házat hozó, több mint három órás ünnepi esten százhetvenen léptek fel. Öt nemzedék jelent meg a színpadon, és műsoruknak köszönhetően szinte az egész Kárpát-medence néptáncos és népzenei öröksége megelevenedett, akarva-akaratlanul is nyomatékosítva *Kodály* igazát: „Ha kimutatják is a tudósok, hogy a magyarság tízféle szilánkból állott össze: aki közelebről látta, tudja, hogy a magyar lélek egy-ugyan az Somogytól Szatmárig és Csíktól Nyitraig.”

Még október végén nyílt meg az a fotókiállítás, amely hét évtizedet nagytitka alá véve eleveníti meg a somogyos pillanatokat régi, nagy sikerű koreográfiák felvonultatásával, hazai és külföldi fellépések atmoszféráját megidézve. A megnyitónak szomorú aktuá-

tást adott, hogy éppen aznap hunyt el az együttes egykori művészeti vezetője, a Kossuth-díjas *Foltin Jolán* ám emlékének (is) szólt, no meg *Novák Ferencnek* (Tatának) a 70-es években általuk koreografált táncokból válogatott összeállítás, amelyet a seniorok csillogtattak meg az *Almárium* féltve őrzött kincsei közül.

Az ünnepi est a korán elhunyt *Mosóczi István* művészete előtt is fejet hajtott, aki 1979 és 1994 között állt a Somogy élén, s a hagyományos folklórszámok mellett táncszínházi koreográfiáival is elbűvölte a közönséget. A néptáncosszakma kezdetben ódzkodott az efféle produkcióktól, ám később számos díjat nyertek ezek a tematikus koreográfiák. Ezúttal a 80-as évek közepén *Kiss Ferenc* zenéjére színpadra álmódott *Amerikás dalt* mutatta be az a generáció, amely akkoriban – hosszú éveken át – táncolta. E jegyzet írójának

megadatott, hogy nyomon követhette az eredeti alkotás születésének folyamatát, így a régi érzések is felszínre törtek a megrázó, evokatív mű láttán, amely az Országos Szolnoki Néptáncfesztiválról anno számos díjjal tért haza. S ugyan azóta elmúlt több mint harminc év, *Mosóczi* műve ma is különös aktualitással bír. A tancosok pedig ezúttal is mély átéléssel és alázattal táncolták el a kíváncsolás lélekölő tényét és szomorúságát, úgyelve a régi térformákra, mozdulatokra, és azt az őserőt sugározva, ami ebben az együttesben oly régóta jelen van.

Vida József szintén vezette a Somogyot; fesztiváldíjas lírai *Táncszvitje* – amit szintén a seniorok táncoltak – már az első másodpercekben magával ragadta a közönséget. Csakúgy, mint a *Merczel István* egykori művészeti vezető által koreografált *Széki táncok*, a mezőszéki anyagot megjelenítő *Szabad madár*, valamint a *Csikvár Tímea* és *Rónai Balázs* által táncolt *Berzencei páros*. *Antal Roland* – az együttes Nyíregyházán tanító tancosa – koreográfusként is megmutatta tudását kamaszkora városában; a Somogy jelenlegi táncosaival adta elő a fergeteges *Ántrés bált*. Koreográfustársa felesége, *Antal Dóra* volt. *Csordás Emesével* közös, *Vasárnap* című számukkal is szinte berobbantak a színpadra a fiatalok. Hihetetlen lendület, bámulatos formakincs jellemzi a számot, s akkor még nem szölkünk a díszes népviseletről és a mindvégig uralkodó dévjai jókedvről. A gyógyszerészként dolgozó *Merczel Sára Erdők, völgyek, vadligrék* című műve üdeségével, tisztaságával aratott vastapsot, de nem szölködött tetszésnyilvánításával a közönség *Kádár Ignác* nagy ívű, *Regrutabál* című produkciója, valamint *Patyi Zoltán* belső-mezőszéki táncai láttán sem.

Szándékosan említettem utolsóként *Turi Endrét*, a *Németh Ágnes* táncpedagógus által vezetett Somogyi Aprók gyermektáncegyüttesben megedződött táncost, a Somogy jelenlegi, ugyancsak meghatározó művészeti vezetőjét és aktív tancosát, aki autentikus folk-

lőrszámokban és táncszínházi, tematikus művekben egyaránt jeleskedik, legtöbb esetben jó értelemben sokkolva a publikumot. A 2000-es generáció adta elő a *Fonó játékokat*, de a *Somogyi pillanatok* című műve szintén méltó főhajtás a szülőföld gazdag néptáncos öröksége előtt. A Kovács Mártonnal megálmodott *Magyarok, kik nem szaladtunk* részlete komoly előtanulmányokra vall, és kiemelkedő koreográfusi, valamint táncostehetségre. De a *Bihari férfitáncok* vagy a *Szalmári botoló és verbunk* is Turi elhivatottságát, művészi talentumát, szakmai nagyságát igazolja.

Az est második felében bemutatott, ugyancsak Kovács Mártonnal közös, *Gubanc* című (tánc)színházi mű jelentette a jubileumi esemény zenitjét. A folklórelemekkel tarkított történetmesélés üzenete a következő: a férfi sorsa a nő; még akkor is, ha olykor harcban állnak egymással, s netán kétely gyötri az egyik vagy a másik nemet. Az egymásra találás, a párválasztás örök öröme felülír mindenféle visszavonulást, elkülönülést. Kötelek és helyzetek gubancát bontják ki az ifjú táncosok, így mutatva meg, miként lesz valóságos a színházi produkció autentikus elemek felhasználásával. Ez a koreográfia egyébként az idei Szolnoki Országos Néptáncfesztiválról egy zenei és egy együttesi nívó-díjjal tért haza.

Szép gesztus volt a művészeti vezetőtől, hogy az estet végigkísérő Somogy Zenekarból a színpad közepére kérte Csikvár Gábor népzeneeszt, az együttes menedzserét, és egy, 170 aláírással ellátott, bekeretezett óriásfényképet adott át neki köszönetként a születésnapi rendezvénysorozat előkészítéséért és a fotókiállítás megrendezéséért. Az együttes fő támogatója, a kaposvári önkormányzat nevében pedig Szita Károly polgármester fejezte ki elismerését, egy emléklappal. Az est végére az is kiderült: a fellépő szeniorkorosztály hölgyei közül az együttesrel egyidős Rónai Csabáné, Mami, valamint a 73 éves Máté Erzsébet volt a legidősebb, a férfiaknál pedig a 80 esztendőes Balázs Bélának járt a korelnöki cím.

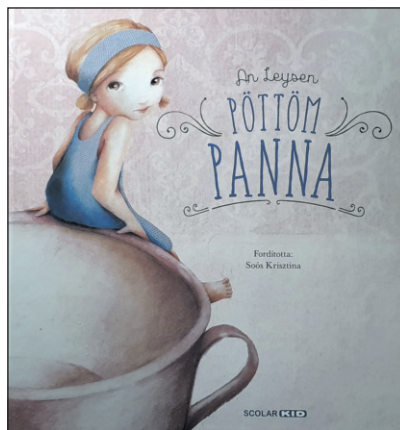
Lőrincz Sándor

Fotó: a Somogy Táncegyüttes archívuma

Anderseniáda a XXI. században

A lapozótól a kamaszregényig sok ifjúsági műfajban jeleskedő Scolar Kiadó *Scolar Kid* címet viselő sorozatában kitüntetett helye van a Belgiumban élő, a civil életben rajzot és vizuális kultúrát tanító An Leysen könyveinek. E kötetek közül a mostani télen elsősorban a balettként is újra meg újra sok gyermek- és felnőtt szívét meghódító *Diótörő*, illetve az Andersen halhatatlan meséje nyomán készült *Pöttöm Panna* volt listavezető karácsonyi könyvajándék.

Senki ne riadjon meg attól, hogy a mesék királyának, egy illusztris díj névadójának írásaival ezúttal XXI. századi formában találkozunk. Leysen mese-szövése voltaképpen nem tér el az 1841-ben Magyarországon is járt Hans Christian úrétől, s nem kisebbíti hazai Pöttöm Panna-fordítóink, Szendrey Júlia (1858-ban) és mintegy száz évvel később a történetet még németből áttűtető Rab Zsuzsa érdemeit. Akik közül Szendreyt Koppenhágában nemrég szép szoborral tisztelték meg.

De mi is az a többlet, amit ettől a változattól, s konkrétan ennek a varázslatos mesének az újrafogalmazásától, illetve a *Scolar Kid* könyveitől általában várhatunk, remélhetünk? Úgy vélem, azt a fokozott vizuális élményt, amely az olvasás, a könyvköszölgatás első korszakában járó gyermekeket – nagyjából tízéves korig – a mai, olykor talán túlságosan is látványokban gazdag, sőt látványhajhászó korban *hozzáédesgeti* az írott szavak birodalmához is. Mégpedig úgy, hogy valóságos mesefilmet vagy bábszínpadot varázsol az ifjú olvasók elé. A *Pöttöm Panna* esetében a tulipánkehelyben ringatózó, hüvelykujnyi kislányt és szépséges édesanyját vagy éppen a halálból visszamelengetett kiscsékét azonnal megszeretjük a képek nyomán. Ugyanakkor Panna két völgegyjelöltjét, a békafiút és a módos, elegánsan öltözött vakondot (aki köszönőviszonyban sincs sokunk nagyon szeretett, kantáros nadrágban feszítő Kisvakondjával) percekben belül Panna szemével kezdjük látni, s így magunk is résztvevőjévé, szereplőjévé leszünk a történetnek, életkorunktól függetlenül.

Emlékszem, vagy hatvanhárom évvel ezelőtt jómagam egy kicsi műanyag játék babát tulipánkehelybe ültetve vagy tulipánlel-csónakban egy kis tálka vízen ringatva eljátszottam a mese egyik, nekem különösen kedves jelenetét. Annak ellenére, hogy az 50-es évek hazai Andersen-kötetei a maguk szerény illusztrációival semmiféle interakcióra nem csábították generációmát. An Leysen Panna-parafrazisával egészen más a helyzet: a művészek is, pedagógusnak is kiváló szerző szövege, de főleg szépséges, mozgalmas festményei azokat a gyerekeket is gyorsan alkotótársá, rajzok, esetleg kis gyurmaszobrok készítőivé avatják, akik már eszmélésük óta beálltak a kutyűrök egyre növekvő táborába.

A neves belga és holland kiadóknál 2017-ben megjelent könyv, amelynek szövegét Soós Krisztina Hans Christian Andersen mesélői rangjához méltóan fordította, fontos eseménye a magyar gyerekek szinte észrevétlen olvasóvá nevelésének. Nincs itt didaktika, nincs tanterv, csak szépség, művészet s a szavakból és a képekből sugárzó szeretet.

(An Leysen: *Pöttöm Panna*. Fordította: Soós Krisztina, Scolar, Budapest 2019)

Petróczi

Egy végtelen történet vége

A magyar mozikban negyven évvel ezelőtt mutatták be a *Csillagok háborúja* című filmet. (Az első három epizód csak jóval a hivatalos premier után jutott el hozzánk. A hanyatló Nyugat ezzel is megpróbált nyomást gyakorolni a szocialista országokra. Azt hiszem, sikerült is neki.) Jól emlékszem még arra, hogy osztálytársaimmal heteken keresztül beszélgettünk róla, próbáltuk lerajzolni – mások több, én kevesebb sikerrel – a filmben látott űrhajókat. Azt persze nem is sejtettük, hogy már meglett emberként, gyerekeinkkel együtt fogjuk megnézni a történet – vélhetően – utolsó epizódját.

A VIII. rész, vagyis *Az utolsó jedik* végén úgy tűnt, az Ellenállásnak befellegzett. Bár Han Solo renegát fia, Kylo Ren (*Adam Driver*) lett az Első Rend legfőbb vezére, a *Skywalker kora* című IX. részben hamar kiderül, hogy valaki mögötte is áll. Miközben a Ren és Rey (*Daisy Ridley*) közötti erőternek köszönhetően a két vetélytárs folyamatosan küzd egymással, az Első Rend az Ellenállás utolsó bázisát keresi, míg az Ellenállás egy sith útjelző eszköz után kutat. Finn (*John Boyega*), Poe (*Oscar Isaac*) és társaik azért akarják megszerezni ezt a különleges tárgyat, mert csak ez tudja elvezetni őket ahhoz az Exogol nevű bolygóhoz, ahol az ellenség tanyázik.

J. J. Abrams filmje igyekszik választ adni a VII. és a VIII. részben felmerült kérdésekre, például arra, amely igencsak ellentmondott a *Star wars* filmek – ha létezik ilyen – belső logikájának: tanulás és kiképzés nélkül hogyan tud Rey ilyen jól bánni az *Erővel*. Emellett a *Skywalker kora* feladata volt az is, hogy a kilenc epizódot összekapcsolva pontot tegyen a történet végére. A *Bosszúállók* kétrészesre elhúzott végjátékát már láthattuk, a nézők most összehasonlíthatják, hogy melyiknek lett impozánsabb a fináléja.

A *Star wars* népes rajongótábora folyamatosan ellátja tanácsaival az alkotókat. Biztosan nem könnyű eleget tenni minden elvá-

rásnak, főleg akkor nem, ha az új részeket mindenki a régebbiekhez hasonlítja. Éppen ezért a többiből ismert elemeket ügyesen kell felhasználni: el kell hagyni azt, ami elkopott, és ki kell találni valami újat is. Megelégedésünkre ezúttal nincs se halálcsillag, se halálbolygó, és nincsenek kifejezetten idegesítő lények sem. Lát-hatunk ellenben guruló hajszárítót és fura bikalovakat is. Az alapséma ugyanakkor nem változott, csak most a Birodalom bukása után az Első Rend tör egyeduradalomra, a lázadók helyére pedig az Ellenállás került. Az előző részek fontos szereplői közül mindenki visszatér legalább egy röpké pillanatra – így Darth Sidious alias Palpatine császár (*Ian McDiarmid*) vagy Lando Calrissian tábornok (*Billy Dee Williams*) –, az új karakterek közül viszont helyüket nem találva többen is csak lézengenek, mint például Rose (*Kelly Marie Tran*) vagy Maz Kanata (*Lupita Nyong'o*). Az előző részben úgy tűnt, hogy Kylo Ren egyszer és mindenkorra megszabadult nevetséges sisakjától, ám sajnos helyreállítják az összetört régít. Nem tudom, hogy az új ijesztőbb lett-e, de hogy díszesebb, az biztos.

Sokan elemezték már a *Star wars* filmeket, annak ellenére, hogy nincs nagyon mit értelmezni rajtuk. Ezek a filmek nem akarnak mást, mint szórakoztatni. A rajongókat persze nem lehet erről meggyőzni, ők egyre csak keresik bennük a rejtett üzeneteket, utalásokat. A *Sywalker kora* sem egy bonyolult mű, ebben is a jó és a rossz küzd egymással. Azt eddig is tudtuk, hogy az *Erő* – bár két oldala van – önmagában semleges, magától nem tesz semmit, tehát nem az *Erő* hat a világra, hanem az, aki a birtokában van.

Vagyis csak az egyéni múlik, hogy az *Erő*ből nyert tudását és hatalmát mire fogja használni. Ez a jellemző ezúttal még hangsúlyosabbá vált. Ha a *Star wars* filmeknek egyáltalán van erkölcsi üzenetük, akkor ez lehet: senki nem eredendően jó vagy rossz, ám mindenkinek az életében eljön az a pillanat, amikor el kell döntenie, melyik oldalra áll. Ugyanakkor általában van egy alapvető hiányosságuk azoknak a filmeknek, amelyek a jó és a rossz kibékíthetetlen ellentétére alapoznak: a szereplők jelleme nem változik igazán, valaki legfeljebb vagy még jobb lesz, vagy még gonoszabb. Anakin átállása a sötét oldalra nagy jelentőségű váltás volt. Kifejezetten érdekes, hogy most egy ellenkező irányú lépésnek is a tanúi lehetünk.

A kilencedik résszel egy negyvenéves történet zárult le. Biztosan sokan fogják majd egyszer-egyszer megnézni az elejétől a végéig az egészet. A rajongók azonban nem maradnak *Star wars* nélkül, hiszen az alkotók több tévés sorozatot is terveznek, ezek közül a *The mandalorian* már másorra is került. A saga tehát folytatódik, csak másképpen és máshol.

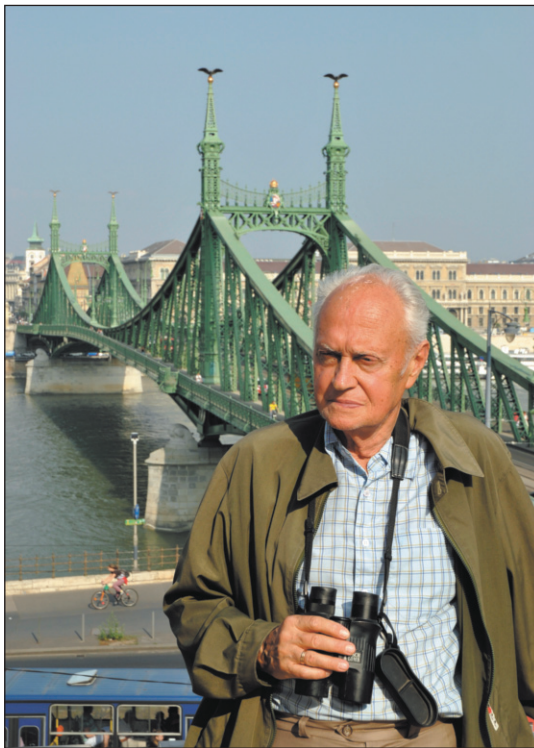
Baranyai Béla

Schmidt Egon

Cickányok

Ha egy erdei ösvényen vagy egy mezei úton sétálva cickány fut át előttünk, a legtöbb ember így kiált fel: – Nini, egy egérke! – Pedig a cickányok nem a rágcsálókhoz, hanem egy egészen más rendszertani csoportba tartoznak. Nagyon apró, hegyes orrú állatkák, a tömegük mindössze 8–15 gramm, de a legkisebb, a törpecickány csupán 3–6 grammot nyomna, ha egy patikamérlegre ültetnénk. A bundájuk tömött, és bársonyosan puha tapintású. Az anyagcseréjük rendkívül gyors, ezért örökké éhesek, és bár főként éjszakai életmódúak, nappal is vadásznak. Szinte láthatatlanul mozognak a fű között, csupán időnként hallatott éles, cincogó hangjuk árulja el őket. Tulajdonképpen apró ragadozóknak tekinthetjük őket, mert mindent elfognak és megesznek, ami csak eléjük kerül. Rovarok, pókok, férgek és csigák mellett akár náluk nagyobb rágcsálókat is megtámadnak. Évekkel ezelőtt *Bécsy László* barátommal néhány napot a szegedi Fehér-tónál töltöttünk. Laci egyebek mellett kisemlősöket szeretett volna fényképezni, ezért esténként élve fogó csapdákat állítottunk fel. Az egyik nap kora hajnalban végigjártuk a csapdákat, és két házi egér mellett egy, ha jól emlékszem, mezei cickányt is fogtunk. Az állat már annyira éhes volt, hogy amikor felhúztam a csapda ajtaját, nem menekülni igyekezett, hanem mohón kapott a feléje nyújtott sáska felé, és pillanatok alatt eltüntette. Megevett még egyet, aztán a két házi egérrel együtt egy ott álló beton kútgyűrűbe tettük őket. Laci éppen a fényképezőgépet szedte elő, amikor rémült cincogást hallottunk. A kútgyűrűhöz lépve azt láttuk, hogy a cickány megtámadta a nála nagyobb és súlyosabb egeret, megölte, és az agyvelejéből kezdett falatozni.

A cickányok fogazata, persze csak relatíve, félelmetesebb, mint a tigrisé vagy az oroszláné. Gyors anyagcseréjük miatt csupán egy vagy másfél évig élnek, és ezt szaporaságukkal ellensúlyoz-

zák. Hazánkban hét fajuk él, az alpesi cickány kis számban csak az Alpoknál fordul elő. Amikor a Madártani Intézetben dolgoztam, egyebek mellett a baglyok táplálékvizsgálatával és ezzel kapcsolatban a különböző kisméretű fajok elterjedésével foglalkoztam. A baglyok egészben nyelik le a fogott zsákmányt, és az emészthetetlen részeket, csontokat egész- és cickányszőrbe ágyazva, hosszúka képletek, bagolyköpetek formájában visszaöklendezik. Ezeket szétbontogatva az előkerült koponyák és alsó állkapcsok a mikroszkóp lencséje alatt könnyen meghatározhatók. Szerettem volna országos ponttérképeket készíteni az egyes fajokról. A melegkedvelő fehérfogú cickányok (*Crociodura*) például az ország legmelegebb, legszárazabb, arid területén, Békés és Csongrád megyében voltak túlsúlyban. A nedvesebb, hűvösebb éghajlatú kedvelő vörösfogú cickányok (*Sorex* és *Neomys* fajok) nagy számban főleg a Dunántúlon kerültek elő. A Kis-Balaton területén gyűjtött gyöngybagolyköpetekben 80–90 százalékban erdei és törpecickányok szerepeltek. Válogatóngyöngybagoly mindig sok cickányt fogyaszt, peteiben ugyanakkor száz zsákmányállattal jutott. Csodálatos volt a mikroszkóp lenzápró állkapcsokat, a hófehér, illetve rozssajnos a tervezett ponttérkép nem készül. *Óthó* alapította százéves intézetet egy toll-
, így búcsút kellett mondanom a köpetek-
k.

sak a baglyok is. A gyöngybagoly mindig sok cickányt fogyaszt, az erdei fülesbagoly köpeteiben ugyanakkor száz zsákmányállatra csupán egy cickány jutott. Csodálatos volt a mikroszkóp lencséjén át nézni ezeket az apró állkapcsokat, a hófehér, illetve rozsdavörös hegyű fogakat. Sajnos a tervezett ponttérkép nem készülhetett el, mert a *Herman Ottó* alapította százéves intézetet egy tollvonással megszüntették, így búcsút kellett mondanom a köpeteknek és a mikroszkópnak.

EGYHÁZI ZENE

A felsővízvárosi Szent Anna-templomban (Budapest I. kerület, Batthyány tér 7.) január 12-én, vasárnap, Urunk megkeresztelkedésének ünnepén, a 11 órás szentmisén felhangzik: *Gabriel Fauré: Messe basse* (Kyrie, Sanctus, Agnus Dei); *Ave verum* (Op. 65.). Zenei szolgálat: a Szent Anna-templom énekesei, Csörgeő Luca és Kun-sági Éva (szoprán). Művészeti vezető: *Balasi Barnabás*. További információ: www.szentannazene.hu

Tisztelt Olvasóink!

Többen jelezték, hogy ünnepi dupla számunk műsoros részében a december 30-ai hétre vonatkozólag néhány csatorna programja nem szerepelt. Ennek rajtunk kívül álló oka volt: a szóban forgó műsorokat lapunk nyomdai leadásáig nem kaptuk meg. A kellemetlenségért szíves elnézésüket kérjük.

a Mértékadó szerkesztősége

Uj Ember